

Karvakala¹ püüdmas

TEKST JA FOTOD: **JANNO SIMM**

Et päris algusest peale hakata, peab vist mainima, et olen juba kolm aastat põhja-Norras Tromsö Ülikooli juures teadustööd teinud. Kuna arktiline ressursikasutus ja põlisrahvaste kultuurimuutused on mu erihuvi, siis polnud vastust vaja pikalt mõelda, kui sõber Trond ühel kevadisel pärastlõunal helistas ja küsis, kas ma ei tahaks paariks päevaks hülgejahile minna.

Oleme saami rahvusest Trondiga varemgi pikalt-laialt põdrakasvatusest,

kalapüügist ja muudest saami-asjust kõnelnud, purjetanud *nordlands-båt*² idel Tromsö ümbruse väinadel ja fjordidest turs-ka püüdnud.

Ühel kevadpäikeselisel laupäevahommikul oligi Trond oma päevinäinud Subaruga mu ukse ees. Esmalt sõitsime läbi Tromsö Meresüstaklubi paadikuuride juurest ning kinnitasime auto katusele kahekojalise meresüsta.

Seejärel üle Tromsøya – Tromsøsaare Kvaløyale, Vaalasaarele, väina-alusest tunnelist läbi Ringvassøya³ le, üle sakiliste mäeharjade looklevat teed pidi Yttersida, Väliskülje poole. Põhja-Norra saarestikku jagatakse laias laastus sise- ja välisküljeks. Sisemistes väinades ja fjordides püütakse muidugi ka kala, aga tõelised mehed elavad ookeanile avatud välisküljel ja kohane kalastus ja küttimine saab toimuda ainult väliskülje vetes. Nii arvavad tõelised norra mehed, kelle hulka ka Trond kahtlemata kuulub. Saami juured on temas siiski niipalju tugevad, et erinevalt muudest küttidest ei meeldi talle hülgepüügi juures mootorpaadi tarvitamine ega ole talle ka saak esmatahtis. Olla looduses – see on oluline. Muu tuleb kaasaandena ja selle eest tuleb loodusele tänulik olla. Trondi esivanemad on meresaadid. Kuigi kauge-malt vaadates on saamid vaid põh-

Ringvassøya skääride ja fjordide rägastik on hüljestele mõnus elupaik

japõdrakasvatatajad, on ajalooliselt jagunenud mere- ja põdrasaamideks. Kuna meresaamid elasid paiksemalt fjordide veeres, on nad ka tugevama norrastamisurve alla sattunud ja suuremalt jaolt oma keelest ja kultuurist ilma jäänud. Enam omapäi elavate põdrasaamide keel ja kultuur on tunduvalt paremini säilinud, meresaamide järeltulijad peavad juurte taasleidmiseks rohkem vaeva nägema.

Nii hülge- kui ka vaalapüüki reguleerib Norramaal Kalandusdirektoraat. Kui ma Trondilt küsisin, pajatas ta mulle, et keskajal pidanud mungad hüljest ja vaala kaladeks ning lasknud nende lihal paastu ajal hea maitsta. Sest ajast arvavat norralased, et vee-elajatega kalandusametnikud tegelema peavad. Eks sel väitel oli vast üksjagu saami ironiat sees, aga tõe-

poolest – Trond näitas mulle paberit, mille järgi on tal 2004. aastal Tromsö maakonnas kaheksa randalhülge (steinkobbe, *phoca vitulina*) laskmise luba.

Üleüldse, hülgepüük on rangelt reglementeeritud. Harrastusliku küttimise objektiks on rannikuhülged³, kellest randalhüljestele antakse erilubasid ja hallhülgele (havert, *halichoerus grypus*) on üldine limiit (sel aastal 221 looma põhja-Norras). Viigerhülgele (ringsel, *phoca hispida*) ja grööni hülgele (grønlandssel, *phoca groenlandica*), kes vaid aeg-ajalt, peamiselt talveperioodil, rannavette tulevad, on jaht vaba. Seda muidugi kohalikele jahimeestele, kes vastava (suuruluki) laskekatse läbinud on. Kuuldavasti käivat arutelu, kas hülgepüük ka turistidele kättesaadavaks teha, siiski on suhtumine negatiivne – hülgejaht on osa rahvuslikust

Trondi päevinäinud Subaru tegi küll imelikke hääli, ent oli süsta vedamiseks paras riistapuu

identiteedist ja (mere)kultuuri osa, arvatud on, et turistidelt ei saa oodata sarnast suhtumist kui kohalikelt jahimeestelt.

Ent läheme nüüd jutuga tagasi fjordi veerele. Pärast kitsukestel teedel rapumist jõudsimise viimaks tee lõppu – imetillukesse Finnes'i kalurikülla. Kunagi oli Välisküljel hea aeg – kalapüük tõi hästi sisse ja kalurikülad õitsesid. Ent 70.-ndate lõpust alates tegid kalanduses ilma supertraalerid, füüsiliselt raske, aeganõudev ja suhteliselt vähem tasuv rannikukalastus jäi noorte huvipuuduse ja vanade jõuetuse läbi soiku. Täna on Finnes'i kandis enamik kalurielamuid suvemajadeks muutunud. Siiski käib siit praam üle Skagøy väina Rebbenesi saarele, kus paarikümnest inimesest koosnev, enamikus pensioniealine elanikkond harjumuspärasel viisil hakka saada püüab.

Finnes'i sadama taga rannal ajasime oma kahe süsta vette. Kõigepealt tuli meil aerutada üle umbes meie Suure Väina laiuse Skagøy-sundi mägise Hersøya saarekese vetesse. Kuna ilm oli vaikne, puhus nõrk taganttuul ja mõnahoovus meid toetas, läks retk libedalt. Tee peal nägime veel vaalu – ja üsna lähedalt. Nohisesid ümberringi nagu suured lehmad. Pean tunnistama, haprast mere süstast paistavad merehiiglased hoopis teistsugused kui suurema laeva pardalt. Kuidagi aupaklikum oled. Mõtted läksid tahes – tahtmata sellele, et küll on hea, et need tegelased ei tea, et mulle vaalaliha väga maitseb... olin ju nende elemendis. Väiksest süstast ei teinud elukad väljagi.

Peale kolmveerandtunnist aerutamist olime Hersøya saarekese kõrval, kivide, rahude ja laidude rägastikus. Kaardilt vaa-

Õhtu eel maabusime Hersøya saarekesel...

Trond on täpse käega kütt, ent seekord oli hüljeste jumal heas tujus...

dates kannab mereala paljutõotavat nime-tust Kobbevågen (kobbe - hüljes). Tõepoolest, kaljude ümber oli hüljeste peanuppe siin-seal näha.

Ega hülgeküttimine pole sugugi sedasi nagu maismaaloomadega, et lased paugu ja lähed korjad saagi üles. Hüljes on tark ja kaval loom, Sisekülje väinades turismilaevade poordi ääres julgelt palukesi nooliv elukas teab täpselt, kus asuvad hülgepüügipiirkonnad. Harvad on juhud, kui kaldal asuvat looma lasta saab. Vees on hülgest näha vaid peanupp, ole siis mees, aima, kus elukas pea välja pistab ja püüa ta sihikuristile saada....

Meie taktika oli lihtne – aerutasime vaikselt saarekete vahel ringi. Hülgeid märgates randusime mõnel kivinukil ja panime püssi harkjala peale ning jäime ootama, kas ja millal vee-elukas sobivasse

laskepositsiooni satub.

Trond keeras südamerahuga oma 30-06 kaliibri Husqvarna vintpüssile summutajat otsa ja selgitas mu hämmeldunud nägu nähes, et siinkandis on summutaja täiesti lubatud. Et pauguga looduse rahu vähem rikkuda.

Kuigi hülgeid liikus ringi kümneid, saime teha vaid kaks lasku. Kuna hüljes vajub tavaliselt tabatuna põhja, on teda mõttekas lasta vaid madala vee ja tagasihoidliku hoovusega merealal. Ka liivane põhi on soovitatav. Trond oli teinud spetsiaalse hülgenorimise konksu, millega loom põhjast välja tragida. Ka oli meil käepärast paar poid uppunud hüljeste märkimiseks. Paraku oli hüljeste jumal tol päeval armuline ja mõlemad üsna kaugelt tehtud lasud ei teinud loivaliste nahale kriimugi.

Siiski olin rahul – Emajõe alamjooksu

tuntud kala- ja jahimehe Tsuksi sõnutsi on jaht korda läinud, kui loom on nähtud ja pauk on tehtud. Kasvõi mööda. Trondki jäi sellega nõusse.

Arutasime, et ei ole halba ilma heata – Trond pääses paberimäärimisest. Hülgepüügi aruandlus on üsna bürokraatlik protseduur. Täita tuleb üksikasjalik vorm, mööta looma suurus, rasvakihi paksus, soolata sisse alalõualuu ja saata uuri-jatele jne. (siiski, selle eest on ette nähtud 500 Norra krooni suurune kompensatsioon). Ka ilm oli ilus ja lubas fotoaparati välja võtta – arktilised ilmaolud on tavaliselt hülgekütile vähem soodsad.

Kuna kevadine päev polaarjoone taga on lühike, panime oma telgi väikesele kaljusaarekesele. Ühest seljakotist tuli lagedale pudel akvaviiti, priimusel ajasime teevee kuumaks ning kala- ja jahimeheju-

tud ei lõppenud enne keskööd...

Järgmisel päeval aerutasime ümber Hersøya tagasi Finnes'i sadamasse. Leidsime, et kui eelmisel päeval ei olnud hüljeste jumal meie vastu lahke olnud, pole mõtet punnida. Parem sõidame lusti ja vaatame, mis looduses sünnib. Päikeseline tuulevaikne ilm, lumised mäed ja ookeanilt tulev suure mere tasane ummiklaine tegid olemise üsna mõnusaks.

Plaanisime ka järgmisel nädalavahetusel hülgejahti, kütikirg ei andnud rahu. Paraku selgus, et selleaastane randal- ja hallhüljeste limiit lasti vahepeal täis ja lund puistavad tuulised ilmad ei lubanud meid merele niikuinii...

Hiljem, juba Eestis tagasi olles, olen vahel mõtisklenud, kas ja millised võiksid olla hülgepüügi võimalused Eestis? Soomes on kuuldavasti lubatud kalapüünistest ülbelt matti võtvate hüljeste küttimine.

Hülgeküttide õõmaja Hersøyal

Teadupärast elab meil kaht liiki hülgeid, kellest viigerhüljeste – tuntud olümpia-maskottide – arvukus on meil küll maldaiseisus, kuid hallhüljes, Suur Hall, see kalurite nuhtlus, võrgulõhkuja? Kas näiteks Kihnu mehed ei võiks aastas mõned hallhülged küttida? On ju hülgeleha ehk nott sealse kultuurikonteksti lahutamatu osa ja randlase toidulauale jõuab hülgeleha aeg-ajalt niikuinii. Olgu siis juba avalikult ja ametlikult...

Lõpuks veel üks norrakate lihtne hülgeretsept, mida Trondi varasemate saakide puhul nautinud olime (kogused ühe inimese kohta): 300 gr. hülgefileed; 2 lõiku peekonit; 1 suur keedukartul, broccoli ja lillkapsas; piprane kaste. Hülgeleha lõigata kaheks 150-grammiseks tükiks. Peekoniviil keerata kummalegi tükile ümber ja kinnitada hambatikkudega vms. vii-

sil. Vürtsitada soola ja pipraga. Kumbagi lihatükki praadida kuumas pannis keskel 2 minutit mõlemalt poolt. Serveerida keedukartulite, niiske broccoli, lillkapsa ja piprakastmega.

Autori märkused:

¹ Eesti traditsioonis ei tohtinud jahiojektist otsesõnu rääkida. Sestap kasutati ümberütlevaid väljendeid, näiteks nimetati hüljest karvaseks kalaks või karvakalaks.

² Nordlandsbåt – põhjanorra paaditüüp, viikingilaeva edasiarendus. Lähemalt vaata artiklit „Põhja-Norra: Viikingitega tur sapüügil“ Kalastajas nr. 28.

³ Norras eristatakse rannikuhülgeid, kellele vaid harrastusjahti peetakse, ulgumehüljestest, kellele käib Gröönimaa ja Barentsi mere vetes töenduslik püük.

Vaikelu – puhkepeatus Hersøya põhjatipul

